

articolelor semnate de M. Gábori și R. S. Davis (p. 287—301).

Partea a treia (paleolitic superior) se deschide cu tentativa de integrare a datelor climatice din Franța și Grecia pe durata ultimei perioade glaciare, datorată lui W. R. Farranda (p. 305—319). J. F. Simek și L. M. Snyder studiază diversitatea inventarelor faunistice în siturile périgoriene, modulele prezentate având implicații generale (p. 321—332). Alte două lucrări se ocupă de modelele analizei utilajului litic (C. R. Ferring: variabilitatea industriei litice în Levant, p. 333—348; A. Montet-White: un model al gestiunii materiei prime în așezările din Europa Centrală, p. 361—373). J. Kozłowski abordează, dintr-o perspectivă interregională, una dintre problemele majore ale paleoliticului european, respectiv continuitatea și cezura între musterian și paleoliticul superior din centrul continentului nostru (p. 349—360). Colectivele de cercetare europene au stabilit și desfășurat programe pe termen lung, direcționate pe elucidarea formelor particulare de adaptare a comunităților umane din pleistocenul târziu într-o arie geografică dată; studiul lui G. Bosinski privind bazinul Rinului exemplifică elocvent rezultatele pe care această manieră de abordare le poate furniza (p. 375—386). Metodele statistice aplicate inventarelor siturilor din paleoliticul superior au fost dominate mult timp de cercetările din sud-vestul Franței. La preeminența acestei regiuni în investigațiile asupra paleoliticului, încă manifestă, au contribuit hotărâtor datele foarte numeroase, înregistrate detaliat. Unele articole vizează reevaluarea statisticilor întocmite pentru zona

Périgord; J.-Ch Rigaud oferă interpretarea revizuită a locuirii gravettiene aici (p.387—396) iar M. Lenoir discută sedimentologia și variabilitatea tehnolo-tipologică a etapei magdaleniene timpurii în regiunea Gironde (p. 397—410). D. de Sonneville-Bordes se referă la ariile culturale în paleoliticul superior, având ca punct de plecare cazul sud-vestului Franței (p. 411—412). J. R. Sackett subliniază unele aspecte ale diversității culturilor paleoliticului superior, în legătură cu ceea ce el numește „punctul de vedere Périgord-centric” (p. 413—426). De altfel, datele compatibile și disonanțele Périgord/Europa Nordică și Centrală au stat curent în atenția participanților; așa cum au reliefat însă M. Otte, G. Bosinski și J. Kozłowski în lucrările și intervențiile lor, preistoria europeană a pleistocenului superior trebuie să fie abordată la scara întregului continent.

Foarte utilă se dovedește includerea la finalul fiecărei lucrări a discuțiilor purtate pe marginea ei, ce aduc puncte de vedere noi și clarificări. Volumul este completat cu o bogată ilustrație și bibliografie (aproape 780 titluri) privind aspectele tratate în studiile publicate. Nu în ultimul rând amintim condițiile grafice excepționale în care s-au tipărit actele simpozionului de la Philadelphia, care devin, prin înalta lor ținută științifică, un punct de referință între sursele informaționale asupra paleoliticului mijlociu și superior european.

Corneliu Beldiman

L. GEREVICH (sub red.), *Towns in medieval Hungary*, Akademiai Kiadó, Budapesta 1990, 151 p., 89 figuri

Apărut recent la Budapesta, volumul conține cinci studii semnate de specialiști consacrați, dedicate problemelor începuturilor urbanizării și dezvoltării urbane în Ungaria medievală.

D. Gabler, E. Szőnyi și P. Tomka, ocupându-se de *Așezarea istorică a Győrului (Arrabona) în perioada Imperiului roman și în Evul Mediu*, își structurează studiul în șase părți: 1) Arrabona în timpul cuceririi romane, în care scot în evidență elementul celtic de dinainte de cucerirea romană; 2) Arrabona în primul secol, cu accent pe organizarea militară a așezării create de romani; 3) Arrabona în prima jumătate a sec. II, în care se insistă asupra fortificațiilor și unităților militare staționate aici; 4) Arrabona de la războaiele marcomanice până în sec. IV unde se încearcă identificarea construcțiilor

antice în funcție de topografia orașului de azi; 5) Arrabona în perioada tirzie a Imperiului roman, care se referă la construcțiile din vremea lui Constantin și la decăderea așezării în vremea migrațiilor, în special în epoca avară; 6) Győr în evul mediu, care cuprinde reînceputul vieții urbane în sec. X în formula maghiară și implicațiile arhitecturale și spirituale ale ordinilor monahale ale benedictinilor și mai târziu al franciscanilor, ce s-au stabilit aici până în sec. XIII.

Studiul se bazează alături de izvoare scrise antice și medievale, dar mai ales pe săpăturile arheologice începute în anul 1955 și care au continuat, cu mici întreruperi, până în deceniul trecut.

L. Gerevich, coordonatorul volumului, și-a ales ca subiect: *Ridicarea orașelor din Ungaria de-a lungul Dunării*. Transdanubia a fost așezată

nceputul statului medieval maghiar regiunea cea mai dezvoltată și este de presupus, autorul o afirmă chiar ca fiind un fapt indiscutabil, că urbanizarea a fost propagată pornind din această zonă. Prima capitală și principala așezare medievală cu trăsături urbane au apărut pe malul drept al Dunării în cea mai fortificată parte a anticului limes roman.

Acționând dintotdeauna pe arterele ce uneau apusul cu răsăritul, de-a lungul Dunării au apărut orașe în punctele cheie, la vaduri și la intersecțiile drumurilor. Bratislava (Pozsony), Győr, Visegrád, Vác, Esztergom și Buda sînt orașe ce prezintă similitudini de plan și topografie. Fără Dunăre și rolul ei această regiune periferică n-ar fi evoluat niciodată spre un stat medieval puternic, capabil să facă față presiunii forțelor care ulterior au atacat Europa centrală în cel mai vulnerabil punct al acesteia.

În cazul Pannoniei se cunosc planurile orașelor romane, fiind descoperite în vecinătatea lor și necropolele corespunzătoare. În ciuda faptului că o serie de construcții romane au fost refăcute sau au servit ca material de construcție în sec. XI — XIII și în pofida faptului că așezările urbane medievale s-au suprapus în general celor antice, dar fără a le respecta topografia, autorul consideră improbabilă supraviețuirea unei populații antice în aceste arii ale habitatului premaghiar. După opinia noastră, este un punct de vedere discutabil și oricum pretinzându-se la nuanțări ale situațiilor

A. Kralóvánszky semnează *Așezările istorice Veszprém și Székesfehérvár în Evul Mediu*, studiu care se bazează atât pe surse scrise în evidențierea rolului celor două orașe aflate la intersecția unor drumuri comerciale, dar mai ales pe cercetările arheologice prevalente personale efectuate asupra unor obiective, în special castele și biserică, din cele două orașe. Accentul cercetărilor cade pe sec. XI — XIII, existînd însă și referiri la perioade mai tîrzii și, desigur, prezentîndu-se începuturile vieții urbane la Veszprém și Székesfehérvár în sec. X.

Imre Holl își valorifică sintetic îndelungată serie a campaniilor arheologice în studiul *Dezvoltarea și topografia Sopronului în Evul Mediu*. Asemănător metodologic studiului precedent, bazat tot pe argumente istorice și arheologice, autorul prezintă specificul orașului, insistînd asupra construcțiilor ce se suprapun peste cele romane și asupra întinderii așezării pe parcursul evului mediu.

A. Kubinyi se ocupă de *Urbanizarea în partea central-estică a Ungariei medievale*. În marea cîmpie situată la est de Dunărea Mijlocie, au fost analizate două tipuri de așezări medievale. Primul tip corespunde orașelor regale și episcopale (Eger, Vác, Szeged) și datează după opinia autorului încă de la crea-

rea statului, adică din sec. XI în timp ce orașele-tîrguri reprezintă o a doua categorie, începîndu-și existența aproximativ trei secole mai tîrziu (Gyöngyös, Nyibátor, Miskolc, Ráckeve, Szer).

Între cele două tipuri de așezări se pare că ar exista o mare diferență primul tip incluzînd orașele regale libere și așezările episcopale, ce arată mult mai urbanizat la prima vedere decît orașele-tîrguri. Înflorirea ambelor tipuri poate fi stabilită pentru sec. XIV—XV atît pe baza izvoarelor narative cît și a săpăturilor arheologice, care au dovedit că, în această perioadă, are loc o lărgire sistematică și deloc întîmplătoare a bisericilor parohiale semn de prosperitate și creșterea populației.

Dificultățile în clasificarea acestor orașe sînt date de insuficiența cercetărilor arheologice, în ceea ce privește orașele-tîrguri, sursele scrise neoferind suficiente distincții între cele două tipuri de așezări urbane.

Cele cinci studii scot în evidență rolul arheologiei în clarificarea așezărilor dintr-un spațiu care timp de cîteva secole a separat romanitatea acestei părți a Europei de barbarii din nord și de nomazii estici. Regatul maghiar a concentrat între anumite limite, la hotarul dintre milenii, diferitele regiuni ale Dunării Mijlocii, fiind, în același timp, coridorul prin care anterior popoarele nomade au migrat și, de asemenea, aria unde aspirațiile politice estice și vestice ale creștinismului s-au ciocnit.

Rețeaua orașelor din Ungaria medievală planurile și arhitectura lor au fost considerabil influențate de regiunea în care se aflau. Astfel sudul Germaniei și-a pus amprenta asupra vestului Pannoniei, orașele din nord au suferit o influență slavo-germană amintind de orașele estice ale „Sfîntului Imperiu roman” și bincîntele orașele din sud au venit în strîns contact cu lumea bizantină, aparînd la date timpurii în punctele drumurilor ce legau Balcanii de nordul Italiei și de coasta dalmată.

Din această perspectivă lucrarea are o importanță ce depășește istoria strictă a Ungariei, fiind o reală contribuție la istoria civilizației urbane central-europene în ansamblul ei.

De subliniat sînt și condițiile grafice de excepție în care a apărut volumul, studiile fiind ilustrate de prezența vechilor planuri ale orașelor, construcțiilor reprezentative, ale hărților zonale și a numeroase stampe și gravuri de epocă bine reproduse și inserate în text.

Adrian Ioniță